

**ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ КРИМІНАЛЬНОГО  
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ****CONCEPT AND MAINTENANCE  
OF CRIMINAL JUDICIAL LEGISLATION OF UKRAINE**

**Бугайчук А.А., аспірант  
кафедри кримінального процесу та криміналістики  
Університет державної податкової служби України**

Стаття присвячена висвітленню питань, що виникають під час визначення поняття і змісту вітчизняного кримінального процесуального законодавства. Джерела кримінального процесуального права, кримінальне процесуальне законодавство, його норми та їх тлумачення визначені окремими напрямками досліджень у галузі кримінального процесу, які, будучи загальноправовими явищами й об'єктами вивчення будь-якої юридичної галузі, підкреслюють специфічні риси кримінального процесуального права і кримінальної процесуальної науки. Законодавство в кримінальному процесуальному праві відіграє значиму роль, зумовлену предметом цієї галузі права, адже порядок здійснення кримінального провадження базується лише на законодавчих нормах. Закон становить фундамент кримінальних процесуальних правовідносин, створює режим системи правового регулювання, забезпечує взаємодію і погодженість усіх джерел кримінального процесуального права. У нормативному закріпленні кримінального процесуального законодавства в КПК України використано системний підхід, що дозволяє констатувати ієрархічну, субординаційну (вертикальну) структуру кримінального процесуального законодавства та визначити поділ законодавчих актів за їхньою юридичною силою. Правова регламентація поняття кримінального процесуального законодавства через зміст його складників піддавалася критиці міжнародними експертами і залишається підґрунтям для дискусії у вітчизняній науці та практиці. Дослідження елементів системи кримінального процесуального законодавства зумовило встановлення їхніх специфічних рис і виокремлення додаткових ознак приналежності кожного з них до системи кримінального процесуального законодавства, яке у свою чергу є елементом системи вищого порядку – джерел кримінального процесуального права. «Відповідні положення» Конституції класифіковані за певними критеріями, що відображають зміст Основного закону в кримінальній процесуальній сфері. Розглянуто термінологічні колізії та прогалини щодо врегулювання використання міжнародних договорів та інших законів у кримінальному процесі. Запропоновано авторське бачення вдосконалення приписів КПК України в частині досліджуваного предмета.

**Ключові слова:** кримінальне процесуальне законодавство, система, Конституція, Кримінально-процесуальний кодекс (КПК), міжнародні договори, «інші закони», судова практика, прецедент.

The article is devoted illumination of questions which arise up at determination of concept and maintenance of domestic criminal judicial legislation. Sources of criminal judicial right, criminal judicial legislation, his norms and their interpretations, – certain separate directions of researches in industries of criminal process, which, being the general law phenomena and objects of study of any legal industry, the specific lines of criminal judicial procedure and criminal judicial science underline. A legislation in a criminal judicial procedure plays a meaningful role, predefined the article of this field of law, the order of realization of criminal realization is based in fact only on legislative norms. A law is made by foundation of criminal judicial legal relationships, creates the mode of the system of the legal adjusting, provides co-operation and co-ordination of all sources of criminal judicial procedure. Approach of the systems is used in the normative fixing of criminal judicial legislation, that allows to establish the hierarchical, deference (vertical) to rank structure of criminal judicial legislation and define the division of legislative acts after their legal force. Legal regulation of concept of criminal judicial legislation through maintenance of his constituents was added criticism international experts and it remains subsoil for a discussion in domestic science and practice. Research of elements of the system of criminal judicial legislation was stipulated by establishment of them specific lines and extraction of additional features of belonging each of them to the system of criminal judicial legislation, which, in same queue, is the element of the system of higher order, – sources of criminal judicial procedure. The «proper positions» of Constitution are classified after certain criteria which represent maintenance of the Basic law in a criminal judicial sphere. Terminology collisions and blanks are considered in relation to the settlement of the use of international agreements and other laws in a criminal process. Author vision of improvement of orders of the Criminal code of practice of Ukraine is offered in part of the probed object.

**Key words:** criminal judicial legislation, system, Constitution, Criminal code of practice, international agreements, «other laws», judicial practice, precedent.

На дотримання конституційних приписів про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю (стаття 3 Конституції України) спрямовані реформаційні процеси в державі, зокрема й у сфері кримінального судочинства.

В умовах еволюції правотворчої діяльності система існуючих правових норм регулювання суспільних відносин потребує постійного моніторингу щодо їх дієвості в нових умовах і узгодження з новими соціальними відносинами, зокрема щодо виявлення проблем у цих відносинах з науковим обґрунтуванням їх вирішення. Сучасні виклики, які стоять перед Україною, формують нові потреби в регулюванні публічно-правових відносин, забезпеченні балансу між публічними (суспільними) та приватними інтересами. Постає необхідність у виокремленні правових проблем, які вимагають свого вирішення як на науковому рівні, так і у практичному рішенні. Дослідження актуальних проблем законодавства, що забезпечує здійснення кримінального провадження, видаються вкрай важливими і необхідними для сучасного кримінального процесуального права.

Регулюючи кримінальну процесуальну діяльність, кримінальне процесуальне законодавство надає їй правового характеру, забезпечує підтримання режиму законності в державі, створює передумови справедливого вирішення суспільно-правового конфлікту, зумовленого вчиненням кримінального правопорушення. Значення кримінального процесуального законодавства в житті суспільства визначається передусім тим, що воно встановлює ефективний порядок розслідування та судового розгляду кримінальних справ, забезпечуючи умови для успішної боротьби зі злочинністю, наділяючи відповідні органи держави владними повноваженнями, створюючи умови для виконання завдань судочинства, гарантуючи захист прав, свобод і законних інтересів суб'єктів кримінальних процесуальних правовідносин.

Попри правову регламентацію елементів системи кримінального процесуального законодавства у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України), питання змістовного наповнення цієї категорії, включення до її змісту тих чи інших елементів не втрачає актуальності. Це зумовлено як динамікою суспільних відносин і необхідністю оновлення підходів до вдосконалення

законодавчої бази, так і єдністю правозастосовчої практики. При цьому якість і ефективність кримінальних процесуальних норм повинна бути забезпечена не тільки аналізом практики, а й ґрунтовними теоретико-методологічними напрацюваннями.

Кримінальне процесуальне законодавство зазвичай розглядається в межах дослідження джерел кримінального процесуального права. Це наукові доробки таких вчених, як: Антонюк А.Б., Атаманчук І.В., Барабаш Т.М., Гейц С.О., Дроздов О.М., Забарний М.М., Капліна О.В., Кузембаєв О.С., Кухнюк Д.В., Лоскутов Т.О., Малярчук Т.В., Мілевський О.П., Рибалко В.О., Узунова О.В. Щериця С.І. та ін.

Проте монографічна робота з предметом дослідження – джерела кримінального процесуального права – представлена ще в 2004 році [1]. В інших працях система кримінального процесуального законодавства сприймається як стає явище, і автори здебільшого акцентують увагу на окремих її елементах (міжнародних договорах, судових прецедентах). У понятті ж кримінального процесуального законодавства наявне неоднозначне розуміння його складників, що спонукає до роздумів у цьому напрямі.

Тому, за мету цієї публікації поставлено вивчення правової природи кримінального процесуального законодавства та його елементів, з урахуванням системного методу, та представлення авторського бачення щодо удосконалення його поняття. Це сприятиме, на нашу думку, як розвитку теорії і науки кримінального процесуального права, так і єдиному уніфікованому правозастосуванню його категорій та інститутів.

Вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство, як вже відзначалося, складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, КПК та інших законів України (ч. 2 ст. 1 КПК України). Слід зазначити, що у Висновку на проект КПК України (прийнятий у 2012 р.), підготовленому Директоратом з питань правосуддя та захисту людської гідності, Генерального директорату I – Права людини і верховенство права Ради Європи зазначалось: «положення, яке визначає, що є «кримінальним процесуальним законодавством», не є необхідним, а крім того, є заплутаним, оскільки існують такі норми, що стосуються кримінального процесу, які не передбачені ні в цьому Кодексі, ні в Конституції, ні в чинних міжнародних договорах. Було б краще вилучити це положення або уточнити його мету» [2]. Проте вітчизняним законодавцем такі рекомендації не були враховані, що, на нашу думку, є слушним з огляду на принцип правової визначеності і однакове розуміння використовуваних понять і термінів.

Порівняно із загальним розумінням Конституційним Судом України терміна «законодавство» [3], законодавцем у вказаній кримінальній процесуальній нормі використано, з одного боку, вузький підхід щодо системи кримінального процесуального законодавства за кількісними показниками (лише закони і міжнародні договори), але з іншого – специфіка суспільних відносин, які покликані регулювати кримінальне процесуальне законодавство, свідчить про необхідність використання під час здійснення кримінального провадження лише актів вищої юридичної сили – сили законів.

Проте вже в приписах ст. 9 КПК України йдеться про «інші акти законодавства» (ч. 1) і про «інші нормативно-правові акти» (ч. 3), які поряд із законами повинні відповідати КПК України. Тобто вже нібито допускається застосування й підзаконних нормативно-правових актів. Разом із тим друге речення ч. 3 ст. 9 КПК знову повертає до закону: «При здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить цьому Кодексу» (а інший нормативно-правовий акт, про який зазнача-

ється в першому реченні цієї частини, може суперечити Кодексу?). Окрім того, законодавцем наголошено на врахуванні під час застосування кримінального процесуального законодавства практики Європейського суду з прав людини (ч. 5 ст. 9) і загальних засад кримінального провадження – у випадках неурегульованості або неоднозначності врегулювання питань кримінального провадження саме в КПК (тобто в кримінальному процесуальному законі). Отже, приписи ст. 9 КПК України виходять за межі регламентації застосування кримінального процесуального законодавства і зачіпають більше сферу джерел кримінального процесуального права. Однак з огляду на неприналежність до кримінального процесуального законодавства нормативно-правових актів, що не мають силу закону, здійснення кримінального провадження лише відповідно до кримінального процесуального законодавства та з метою термінологічного уточнення видається доцільним внести зміни до ч. 3 ст. 9 такого змісту: «Нормативно-правові акти України, положення яких пов'язані з кримінальною процесуальною сферою, повинні відповідати цьому Кодексу». Таким чином, визнається, що, по-перше, різного роду інструкції, порядки, положення, накази (підзаконні нормативно-правові акти), які за чинними кодифікованими приписами не належать до системи кримінального процесуального законодавства, але торкаються тих чи інших питань у сфері кримінального процесуального права (і, на нашу думку, становлять систему законодавства у кримінальній процесуальній сфері), повинні відповідати кримінальному процесуальному закону (Кодексу) і, по-друге, що порядок кримінального провадження регулюється виключно кримінальним процесуальним законом.

У сучасній філософській, соціологічній, юридичній літературі склалося стійке уявлення про ефективність системного підходу до дослідження явищ оточуючої дійсності, адже відповідно до методології загальної теорії систем кожне явище розглядається як більш-менш складна система. Як відомо, ознака системності дозволяє сформулювати концептуальне цілісне уявлення про явище. Поняття «система» належить до найбільш загальних і універсальних дефініцій [4, с. 222]. Воно використовується стосовно різних предметів, явищ і процесів, у зв'язку з чим існує безліч його визначень – від вузькоспеціальних до філософських: система – це множина елементів, що знаходяться у відносинах і зв'язках один з одним, утворюють визначену цілісність, єдність; система – це дещо ціле, що являє собою єдність закономірно розташованих частин, які перебувають у певному зв'язку; система – відмежована множина взаємодіючих елементів [5, с. 26]. Сутність системи визначається не лише кількістю її складників, а й особливостями зв'язків між ними, які надають цій системі необхідну властивість – цілісність, адже в протилежному випадку об'єкт виступає у вигляді неорганізованої сукупності [4, с. 223]. Отже, елементи будь-якої системи поєднані між собою єдиною метою.

Серед дослідників існує одностайна думка, що кримінальне процесуальне законодавство становить систему, до якої входить низка компонентів (елементів) [6, с. 117]. При цьому система законодавства визначається як цілісна, внутрішньо узгоджена сукупність чинних нормативно-правових актів як зовнішня форма права, яка відображає побудову його джерел, тобто систему нормативно-правових актів [6, с. 118]. «Сукупність нормативно-правових актів, яка відображає систему нормативно-правових актів» – дане визначення, на нашу думку, є дещо тавтологічним. Окрім того, джерелом кримінального процесуального права є не лише нормативно-правові акти. У теорії кримінального процесуального права під системою кримінального процесуального

законодавства відомі процесуалісти розуміють «сукупність нормативно-правових актів, в яких об'єктивуються внутрішні змістовні та структурні характеристики кримінального процесуального права. Вона (система) є зовнішньою формою кримінального процесуального права, що виражає побудову його джерел» [7, с. 276]; систему нормативних актів, якими регулюються суспільні відносини у сфері кримінального судочинства [8, с. 31].

Варто відмітити слушність теоретико-методологічного підходу, за яким система кримінального процесуального законодавства розглядається як сукупність нормативно-правових (законодавчих) актів. За семантичним значенням «сукупність» – це неподільна єдність чого-небудь; загальна кількість, сума чогось. Це певна множина елементів, поєднаних умовами існування й розвитку [9]. І хоча законодавчі акти цієї системи мають виокремлене значення (не є неподільними в системі) і не обмежені загальною кількістю, їх сукупність підтверджується метою входження до системи кримінального процесуального законодавства – забезпечити вирішення завдань кримінального провадження, визначених у статті 2 КПК України.

Таким чином, на нашу думку, під системою кримінального процесуального законодавства доцільно розуміти сукупність взаємопов'язаних і взаємоузгоджених нормативних актів, які мають силу закону і спрямовані на регулювання суспільних відносин у кримінальній процесуальній сфері. Кримінальне процесуальне законодавство є одним із джерел кримінального процесуального права.

Приписи статей 1, 9 КПК України засвідчують ієрархічну, субординаційну (вертикальну) структуру системи кримінального процесуального законодавства та визначають поділ законодавчих актів за їхньою юридичною силою. Таким складником системи кримінального процесуального законодавства, як Конституція і КПК, приділено окрему увагу в авторських публікаціях, тому щодо них доцільно констатувати таке.

Конституція України як Основний закон держави, безумовно, є актом прямої дії і базисом для інших нормативно-правових актів, джерелом усіх галузей права. Конституційні положення в тій чи іншій мірі відіграють роль першооснови в джерельній базі будь-якого права.

«Відповідні положення» Конституції можна класифікувати за декількома критеріями, в контексті розуміння як джерела кримінального процесуального права: (а) які стосуються забезпечення державою прав і свобод особи; (б) які гарантують організацію правосуддя (судочинства, здійснення кримінального провадження); (в) які визначають юридичну силу нормативно-правових актів та їхнє місце у національному. Більшість конституційних норм є бланкетними і стосуються різних сфер суспільного життя. Деякі з них регулюють відносини лише у сфері судочинства, кримінального провадження або в обох цих сферах.

У КПК України законодавцем використано мовні звороти: «відповідно до Конституції», «гарантованих Конституцією» (щодо прав і свобод особи), «передбачені Конституцією» (стосовно засад). КПК України закріплює двадцять два принципи кримінального провадження, які «поглинають» конституційні приписи (дев'ять принципів), розширюючи їх.

КПК розуміється як внутрішня форма кримінального процесуального закону, що забезпечує правове регулювання кримінального провадження, зумовленого кримінальним правопорушенням, реалізацію у ньому прав і обов'язків суб'єктів кримінальних процесуальних правовідносин.

З огляду на загальні, спеціальні і специфічні ознаки, притаманні кодексам, чинний КПК України: (1) не є стабільним; (2) містить багато новел (як у напрямі терміно-

логічного, понятійного апарату, так і порядку здійснення кримінального провадження на тій чи іншій його стадії, посилення гарантій реалізації прав і свобод суб'єктами кримінальних процесуальних правовідносин); (3) є уніфікованим щодо застосування спільних міжгалузевих понять, категорій та інститутів, процедур і правил; (4) став прикладом для інших процесуальних кодексів; (5) є доступним і суспільно витребуваним, як із боку професійних юристів, так і пересічних громадян; (6) має високу ступінь зрозумілості, про що свідчать роз'яснювальна практика вищих судових інстанцій і правоохоронних органів; (7) постійно перебуває під пильністю українського суспільства, міжнародної спільноти, правозахисників; (8) логічно побудований за формулою – від загального до конкретного.

Наступним елементом системи кримінального процесуального законодавства визначено міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Міжнародні договори, на переконання О.В. Узунової, «містять у собі сукупність міжнародно-правових принципів і норм, що регулюють питання співробітництва держав у сфері боротьби зі злочинністю, визначають міжнародні стандарти кримінального судочинства України й особливості провадження у кримінальних справах, установлюють заходи щодо припинення міжнародних злочинів і забезпечення відповідальності, правила здійснення юрисдикції держави й імунітети окремих категорій осіб у кримінальному процесі, регламентують питання надання правової допомоги із кримінальних справ, а також діяльність міжнародних органів правопорядку і їхню взаємодію з державами» [10, с. 8].

Більшість дослідників розглядають у своїх працях видові характеристики міжнародних договорів і пропонують авторське бачення вдосконалення приписів КПК України, насамперед у контексті практичного складника міжнародного співробітництва і міжнародної правової допомоги.

Щодо змістовності міжнародного договору як елемента системи кримінального процесуального законодавства та законодавчих підходів до оперування цією категорією доречно зауважити таке.

Поняття міжнародного договору має нормативне закріплення. Відповідно до статті 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. і Віденської конвенції про право договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р., міжнародний договір – це врегульована міжнародним правом угода, укладена державами та іншими суб'єктами міжнародного права у письмовій формі, незалежно від того, чи міститься така угода в одному, двох або декількох пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її найменування.

Конституція України і КПК України вимагають, щоб стосовно міжнародного договору Верховною Радою України була надана згода на обов'язковість. Насамперед це впливає з регламентації міжнародного договору як елемента системи кримінального процесуального законодавства. Однак законодавцем в одних нормах КПК вказується на необхідність ратифікації міжнародного договору (згоди на обов'язковість) парламентом (наприклад, ст. ст. 4, 9, 36, 87), а в інших – ні (наприклад, ст. ст. 6, 21, 541, 542).

Оскільки до застосування міжнародного договору як джерела кримінального процесуального права висувається вимога визнання його обов'язковості лише таким суб'єктом, як Верховна Рада України, то видається доцільним під міжнародним договором у правилах здійснення кримінального провадження розуміти саме договір, згода на обов'язковість якого надана парламентом. Про це потрібно зазначити у примітці до ст. 1 КПК

України, зазначивши: «Під міжнародним договором у цьому Кодексі розуміється міжнародний договір, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України». І далі по тексту статей кримінального процесуального закону не потрібно постійно вказувати на обов'язковість згоди парламенту щодо такого договору.

За змістовною спрямованістю міжнародного договору як елемента системи кримінального процесуального законодавства він розцінюється як: (1) основа загально визначених прав і свобод людини, принципів кримінального судочинства і (2) керівництво до виконання тих чи інших процесуальних дій, у відповідних формах міжнародного співробітництва, надання правової допомоги в кримінальному провадженні.

Інші закони України теж віднесені до системи кримінального процесуального права. У приписах частини 3 статті 9 КПК законодавець визнає, по-перше, наявність законів, які мають норми (положення), що стосуються кримінального провадження, і, по-друге, пріоритет приписів КПК. При цьому в кримінальному процесуальному законі або прямо вказується на відповідний законодавчий акт, або зазначається предмет його регулювання. Важливе значення мають закони, які визначають правовий статус суб'єктів кримінального провадження, наділених функцією досудового розслідування, проведення оперативно-розшукових заходів, здійснення захисту, а також закони, в яких передбачено той чи інший вид відповідальності таких суб'єктів за невиконання їхніх повноважень, обов'язків у кримінальному провадженні. Також у КПК містяться вказівки на врахування під час здійснення кримінального провадження особливостей, визначених у деяких законах.

Усі законодавчі акти, дотичні до кримінальної процесуальної сфери, мають власний предмет правового регулювання, і їх об'єднує бланкетність: для того щоб виконати у кримінальному провадженні певну дію, прийняти (оформити) рішення, необхідно звернутись до приписів інших законів, які встановлюють/передбачають відповідний порядок. Проте у своїй більшості норми інших законів, які не стосуються безпосередньо порядку здійснення кримінального провадження, хоча і пов'язані з кримінальною процесуальною сферою, не можна вважати кримінальними процесуальними нормами. Норми-дефініції, які містяться в інших законодавчих актах, побічно пов'язаних із кримінальною процесуальною сферою, не є кримінальними процесуальними нормами.

Найбільш досліджуваним об'єктом у контексті джерел права останнім часом є судовий прецедент, судова практика. Більшість дослідників наголошують на необхідності в сучасних реаліях судочинства включати судові рішення до джерельної бази процесуального права (О.М. Дроздов, Д.В. Кухнюк; О.І. Марочкін; К.Ю. Савченко та ін.).

Підтримуючи доцільність віднесення судової практики до джерел кримінального процесуального права (не системи кримінального процесуального законодавства), погоджуємось із тими дослідниками, які зауважують на «обережності» використання судового прецеденту саме в кримінальному процесі, зважаючи на особливості регулювання кримінального процесуального права, зокрема використання рішень вітчизняних судів. Як важлива й обов'язкова до застосування розцінюється судова практика Конституційного Суду України, Європейського Суду з прав людини і Верховного Суду (з перегляду судових рішень) [11, с. 13].

Приналежність практики Європейського суду з прав людини до джерел права має нормативне підтвердження в спеціальному законодавчому акті та кримінальному процесуальному законі (ч. 2 ст. 8, ч. 5 ст. 9 КПК). Під прецедентами Європейського суду з прав людини виправдано розуміються «не самі розглянуті справи, а ті основоположні принципи і висновки щодо тлумачення і застосування норм Конвенції, що було вироблено під час розгляду

справ і викладено в судових рішеннях, яке може використовуватись для врегулювання інших аналогічних ситуацій» [12, с. 11]. Особливість такої судової практики в контексті розуміння змісту кримінального процесуального закону пов'язана, на нашу думку, з так званою імплементацією висновків-тлумачень Європейського суду з прав людини стосовно міжнародних стандартів у КПК України. Отже, практика цієї міжнародної судової установи є не лише джерелом кримінального процесуального права, яке впливає на прийняття рішення у кримінальному провадженні і забезпечення виконання його завдань, а й формує в значній мірі зміст кримінального процесуального закону (примітною є нормотворчість із внесення змін до КПК 1960 р. і підготовки нового Кодексу).

Будь-який законопроект, особливо у кримінальній процесуальній сфері, проходить юридичну експертизу на відповідність Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, в якій визначено необхідність урахувати тлумачення Європейського суду з прав людини (ст. 32). Таким чином, окремі міжнародні (європейські) стандарти, набуваючи форму законодавчої норми, стають частиною національного кримінального процесуального законодавства. Уся прецедентна практика ЄСПЛ, яку пропонується деякими вченими включити до кримінального процесуального законодавства [12, с. 28], не може, на нашу думку, становити частину останнього, зважаючи на різну правову природу і зміст цих об'єктів.

Специфічний статус у судовій практиці мають Рішення Конституційного Суду, які, хоча і визнані обов'язковими, не мають конституційного віднесення до системи національного законодавства, на кшталт міжнародних договорів, і не включені КПК України до кримінального процесуального законодавства. Закріплення права на конституційну скаргу дедалі частіше спонукає до звернення громадян щодо неконституційності тих чи інших законодавчих положень, зокрема й кримінального процесуального закону. Втрата юридичної сили неконституційним положенням нормативно-правового акта призводить до зміни системи чинних правових норм.

Визнання Рішень Конституційного Суду нормативно-правовими актами притаманне дослідникам як конституційного права, так і процесуальних галузей (М.В. Тесленко, В.П. Тихий, Є.П. Євграфова, Д.Д. Лилак, Н.В. Малирчук та ін.).

Таким чином, оскільки рішення щодо конституційності приймаються стосовно чинності кримінального процесуального закону або зачіпають кримінальну процесуальну сферу (наприклад, у межах прокурорської, адвокатської діяльності тощо), мають силу закону, їх слід віднести до системи кримінального процесуального законодавства. При цьому офіційне тлумачення відповідних положень Конституції України є, на нашу думку, окремим джерелом кримінального процесуального права, адже акти, що прийняті в результаті нормативного, офіційного тлумачення, теорією права визнаються джерелами права. Такі тлумачення сприяють формуванню внутрішнього переконання в суб'єкта правозастосування щодо правильності (справедливості, законності) тих чи інших правил здійснення кримінального провадження.

**Висновки.** Підсумовуючи, слід зазначити, що попри законодавче врегулювання системи кримінального процесуального законодавства, в теорії і науці кримінального процесуального права залишається неоднакове бачення щодо його змістовного наповнення. У зв'язку з цим та з огляду на динамічний розвиток кримінальних процесуальних відносин в частині новітніх можливостей використання правових джерел вважається за доцільне розроблення концепції кримінального процесуального законодавства, яке б системно визначало його зміст, властивості, зв'язки, співвідношення з джерелами кримінального процесуального права.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Дроздов О.М. Джерела кримінально-процесуального права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2004. 24 с.
2. Висновок щодо проекту Кримінально-процесуального кодексу України. URL: [https://zib.com.ua/files/Ukrainian\\_translation\\_final\\_1.doc](https://zib.com.ua/files/Ukrainian_translation_final_1.doc) (дата звернення: 03.02.2020).
3. Рішення Конституційного Суду України від 09.07.1998 р. № 12-рп/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
4. Мілевський О.П. Ознаки системності і структурованості судового провадження в кримінальному процесі України. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2014. № 2 (65). С. 221–227.
5. Аверьянов А.Н. Системное познание мира: методологические проблемы. Москва, 1985. 263 с.
6. Марочкін О.І. Щодо окремих елементів системи кримінального процесуального законодавства України. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2018. Випуск 35. С. 117–131. URL: <file:///C:/Users/User/AppData/L155598-338729-1-PB.pdf> (дата звернення: 29.11.2019).
7. Грошевой Ю.М. Проблеми підвищення ефективності застосування норм кримінально-процесуального права. *Університетські наукові записки*. Хмельницький, 2008. № 3. С. 276–281.
8. Костицький М.В. Про науку кримінального процесу, кримінальне процесуальне право і законодавство (філософський погляд). *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 31–37.
9. Словопедія. URL: <http://slovo.org.ua/> (дата звернення: 03.02.2020).
10. Узунова О.В. Міжнародно-правові договори України як джерела кримінально-процесуального права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 18 с.
11. Савченко К.Ю. Судова практика як елемент правової системи України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 20 с.
12. Уваров В.Г. Міжнародно-правові стандарти у кримінальному процесі України : монографія. Харків, 2015. 416 с.